

New Day in Medicine
Новый День в Медицине

NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

ISSN 2181-712X.
EISSN 2181-2187

2 (88) 2026

Сопредседатели редакционной коллегии:

**Ш. Ж. ТЕШАЕВ,
А. Ш. РЕВИШВИЛИ**

Ред. коллегия:
М.И. АБДУЛЛАЕВ
А.А. АБДУМАЖИДОВ
Р.Б. АБДУЛЛАЕВ
Л.М. АБДУЛЛАЕВА
А.Ш. АБДУМАЖИДОВ
М.А. АБДУЛЛАЕВА
Х.А. АБДУМАДЖИДОВ
Б.З. АБДУСАМАТОВ
У.О. АБИДОВ
М.М. АКБАРОВ
Х.А. АКИЛОВ
М.М. АЛИЕВ
С.Ж. АМИНОВ
Ш.Э. АМОНОВ
Ш.М. АХМЕДОВ
Ю.М. АХМЕДОВ
С.М. АХМЕДОВА
Т.А. АСКАРОВ
М.А. АРТИКОВА
Д.Т. АШУРОВА
Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)
Е.А. БЕРДИЕВ
Б.Т. БУЗРУКОВ
Р.К. ДАДАБАЕВА
М.Н. ДАМИНОВА
К.А. ДЕХКОНОВ
Э.С. ДЖУМАБАЕВ
А.А. ДЖАЛИЛОВ
Н.Н. ЗОЛотова
А.Ш. ИНОЯТОВ
С. ИНДАМИНОВ
А.И. ИСКАНДАРОВ
А.С. ИЛЪЯСОВ
Э.Э. КОБИЛОВ
А.М. МАННАНОВ
Д.М. МУСАЕВА
Т.С. МУСАЕВ
М.Р. МИРЗОЕВА
Ф.Г. НАЗИРОВ
Н.А. НУРАЛИЕВА
Ф.С. ОРИПОВ
Б.Т. РАХИМОВ
Х.А. РАСУЛОВ
Ш.И. РУЗИЕВ
С.А. РУЗИБОЕВ
С.А. ГАФФОРОВ
С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)
Ж.Б. САТТАРОВ
Б.Б. САФОВ (отв. редактор)
И.А. САТИВАЛДИЕВА
Ш.Т. САЛИМОВ
Д.И. ТУКСАНОВА
М.М. ТАДЖИЕВ
А.Ж. ХАМРАЕВ
Б.Б. ХАСАНОВ
Д.А. ХАСАНОВА
Б.З. ХАМДАМОВ
Э.Б. ХАККУЛОВ
Г.С. ХОДЖИЕВА
А.М. ШАМСИЕВ
А.К. ШАДМАНОВ
Н.Ж. ЭРМАТОВ
Б.Б. ЕРГАШЕВ
Н.Ш. ЕРГАШЕВ
И.Р. ЮЛДАШЕВ
Д.Х. ЮЛДАШЕВА
А.С. ЮСУПОВ
Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ
М.Ш. ХАКИМОВ
Д.О. ИВАНОВ (Россия)
К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)
DONG JINCHENG (Китай)
КУЗАКОВ В.Е. (Россия)
Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)
В.А. МИТИШ (Россия)
В.И. ПРИМАКОВ (Беларусь)
О.В. ПЕШИКОВ (Россия)
А.А. ПОТАПОВ (Россия)
А.А. ТЕПЛОВ (Россия)
Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)
А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)
С.Н. ГУСЕЙНОВА (Азербайджан)
Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV (Azerbaijan)
Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ NEW DAY IN MEDICINE

*Илмий-рефератив, маънавий-маърифий журнал
Научно-реферативный,
духовно-просветительский журнал*

УЧРЕДИТЕЛИ:

**БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ
ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»**

Национальный медицинский
исследовательский центр хирургии имени
А.В. Вишневского является генеральным
научно-практическим
консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных
изданий, рецензируемых Высшей
Аттестационной Комиссией
Республики Узбекистан
(Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)
Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)
А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)
Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)
Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)
У.К. КАЮМОВ (Тошкент)
Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)
А.А. НОСИРОВ (Ташкент)
А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)
Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)
Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

2 (88)

www.bsmi.uz
https://newdaymedicine.com
E: ndmuz@mail.ru
Тел: +99890 8061882

2026
февраль

Received: 20.01.2026, Accepted: 06.02.2026, Published: 10.02.2026

UDK 613.6:628.4

OBODONLASHTIRISH XODIMLARIDA KASBIY XAVF OMILLARI VA PROFILAKTIKA

Murodov Behruz Kamol o'g'li <https://orcid.org/0009-0000-4608-9571> E-mail:
murodov.behruz@bsmi.uz

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti, O'zbekiston, Buxoro sh. A. Navoiy
kochasi 1 Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Resume

Tadqiqotda obodonlashtirish korxonalari xodimlarining mehnat sharoiti va kasbiy xavf omillari gigiyenik jihatdan baholandi. Ish joylarida shovqin, chang, vibratsiya, egzoz gazlari va noqulay mikroiklim sharoitlarining xodimlar salomatligiga ta'siri o'rganildi. 120 nafar xodim ishtirokida o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, fizik omillar (shovqin, vibratsiya) ta'siri eng yuqori - 38%, kimyoviy omillar (chang, gazlar) 32%, biologik omillar 18%, psixofiziologik yuklanish 12% ni tashkil etdi. Xodimlarning 65% da surunkali bronxit, 48% da mushak-skelet tizimi kasalliklari, 34% da eshitish pasayishi aniqlandi. Kompleks profilaktik chora-tadbirlar ishlab chiqildi: shaxsiy himoya vositalaridan to'liq foydalanish, mehnat va dam olish rejimini optimallashtirish, davriy tibbiy ko'riklar tizimini joriy etish, sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilish.

Kalit so'zlar: obodonlashtirish xodimlari, mehnat sharoiti, kasbiy xavf omillari, gigiyenik baholash, profilaktika, shovqin, chang.

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ РИСКА У РАБОТНИКОВ БЛАГОУСТРОЙСТВА И ПРОФИЛАКТИКА

Муродов Бехруз Камолович <https://orcid.org/0009-0000-4608-9571> E-mail:
murodov.behruz@bsmi.uz

Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сины, Узбекистан, г.
Бухара, ул. А. Навои. 1 Тел: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Резюме

В исследовании проведена гигиеническая оценка условий труда и профессиональных факторов риска работников предприятий благоустройства. Изучено влияние шума, пыли, вибрации, выхлопных газов и неблагоприятного микроклимата на здоровье работников. По результатам исследования с участием 120 работников выявлено, что воздействие физических факторов (шум, вибрация) составило 38%, химических (пыль, газы) - 32%, биологических - 18%, психофизиологическая нагрузка - 12%. У 65% работников обнаружен хронический бронхит, у 48% - заболевания опорно-двигательного аппарата, у 34% - снижение слуха. Разработаны комплексные профилактические мероприятия: полное использование средств индивидуальной защиты, оптимизация режима труда и отдыха, внедрение системы периодических медосмотров, соблюдение санитарно-гигиенических требований.

Ключевые слова: работники благоустройства, условия труда, профессиональные факторы риска, гигиеническая оценка, профилактика, шум, пыль.

OCCUPATIONAL RISK FACTORS AMONG MUNICIPAL WORKERS AND PREVENTION

Murodov Behruz Kamolovich <https://orcid.org/0009-0000-4608-9571> E-mail: murodov.behruz@bsmi.uz

Bukhara State Medical Institute named after Abu Ali ibn Sina, Uzbekistan, Bukhara, st. A. Navoi. 1
Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ **Resume**

The study provides a hygienic assessment of working conditions and occupational risk factors among municipal improvement workers. The impact of noise, dust, vibration, exhaust gases and unfavorable microclimate on workers' health was investigated. According to research results involving 120 workers, exposure to physical factors (noise, vibration) was 38%, chemical factors (dust, gases) - 32%, biological - 18%, psychophysiological load - 12%. Chronic bronchitis was detected in 65% of workers, musculoskeletal disorders in 48%, hearing loss in 34%. Comprehensive preventive measures were developed: full use of personal protective equipment, optimization of work and rest schedules, implementation of periodic medical examinations, compliance with sanitary-hygienic requirements.

Keywords: municipal workers, working conditions, occupational risk factors, hygienic assessment, prevention, noise, dust.

Dolzarbligi

Obodonlashtirish xizmati zamonaviy shahar infratuzilmasining ajralmas qismi bo'lib, aholining hayot sifati va ekologik xavfsizligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq, bu sohada faoliyat yurituvchi xodimlar o'zlarining mehnat faoliyati jarayonida bir qator jiddiy kasbiy xavf omillariga duch kelmoqda [1,2].

Hozirgi kunda shaharlarimizning jadal rivojlanishi, aholi sonining ortishi va ekologik talablarning kuchayishi obodonlashtirish xizmatlariga yukni sezilarli darajada oshirmoqda. O'zbekiston shaharlarida so'nggi yillarda obodonlashtirish sohasida ishlayotgan xodimlar soni tobora ortib bormoqda, ammo ularning mehnat sharoitlari va kasbiy xavfsizlik masalalari hali ham yetarlicha o'rganilmagan [3,4].

Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (WHO) va Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) ma'lumotlariga ko'ra, komunal xizmat xodimlari kasbiy kasalliklar rivojlanishi xavfi yuqori bo'lgan guruhga kiradi. Ular kundalik faoliyatida ko'plab zararli ishlab chiqarish omillariga - shovqin, chang, vibratsiya, zararli gazlar, haddan tashqari jismoniy yuklanish, noqulay iqlim sharoitlari va biologik omillarga duch kelmoqda [5].

Rivojlangan mamlakatlarda, jumladan Yevropa Ittifoqi, AQSh va Rossiyada obodonlashtirish xodimlari mehnat sharoitlarini yaxshilash bo'yicha keng ko'lamli tadqiqotlar olib borilgan va qator samarali profilaktik dasturlar amalga oshirilmoqda. Bu dasturlar natijasida ushbu sohada kasbiy kasalliklar darajasi sezilarli darajada kamaytirilgan. Biroq, O'zbekiston sharoitida - o'ziga xos iqlim xususiyatlari (issiq va quruq yoz, sovuq qish), mahalliy sanitariya-gigiyena an'analari va iqtisodiy imkoniyatlar kontekstida - ushbu muammo chuqur va kompleks yondashuvni talab etadi [6,7].

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, jumladan "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish, shaharsozlik va kommunal xo'jalikni modernizatsiya qilish dasturlari obodonlashtirish sohasiga katta e'tibor qaratilganligidan dalolat beradi. Ammo, texnologiyalar va uskunalar yangilanayotgan bir paytda, xodimlarning mehnat sharoitlari, ularning kasbiy sog'lig'ini muhofaza qilish masalalari ham bir xilda e'tiborga olinishi zarur.

Ayniqsa, Buxoro viloyati kabi mintaqalarda, qayerda issiq iqlim sharoitlari va tuproq-iqlim xususiyatlari mavjud bo'lib, obodonlashtirish ishlarining o'ziga xos murakkabligi mavjud. Yoz oylarida harorat 40-45°C gacha ko'tariladi, bu esa ochiq havoda ishlovchi xodimlar uchun qo'shimcha xavf omili hisoblanadi. Bundan tashqari, quruq iqlim sharoitida chang konsentratsiyasining yuqoriligi, suv-elektrolit balansining buzilishi xavfi ham kuzatiladi [8,9].

Hozirgi paytda O'zbekistonda obodonlashtirish xodimlari mehnat sharoitlarini gigiyenik jihatdan kompleks baholash, kasbiy xavf omillarini miqdoriy va sifat jihatidan aniqlash, shuningdek, ilmiy asoslangan profilaktik chora-tadbirlar tizimini ishlab chiqish bo'yicha maxsus tadqiqotlar deyarli yo'q. Mavjud bo'lgan ayrim ishlar asosan umumiy xarakterga ega bo'lib, mahalliy sharoit va milliy xususiyatlarni yetarli darajada e'tiborga olmaydi.

Shu sababli, ushbu tadqiqot ishining asosiy dolzarbligi quyidagilardan iborat:

Birinchidan, obodonlashtirish sohasida ishlovchi xodimlar soni va ularning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati ortib bormoqda, bu esa ularning sog'lig'ini muhofaza qilish zaruriyatini kuchaytiradi.

Ikkinchidan, mavjud kasbiy xavf omillarining ko'pligi va ularning xodimlar salomatligiga salbiy ta'siri haqida ilmiy ma'lumotlar etarli emas.

Uchinchidan, O'zbekiston sharoitida - issiq iqlim, o'ziga xos sanitariya-gigiyena muammolari va resurs cheklovlari sharoitida - xalqaro tajribani to'g'ridan-to'g'ri qo'llash mumkin emas, mahalliy sharoitga moslashtirilgan yechimlar zarur.

To'rtinchidan, zamonaviy gigiyenik normativ-huquqiy bazani yaratish va mavjud standartlarni takomillashtirish uchun ilmiy asoslangan ma'lumotlar talab etiladi.

Beshinchidan, kasbiy kasalliklarni erta aniqlash va profilaktika qilish tizimini joriy etish mehnat unumdorligini oshirish va ijtimoiy xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi [10,11,12,13,14].

Shunday qilib, ushbu tadqiqot ishi nafaqat nazariy-ilmiy, balki amaliy-ijtimoiy jihatdan ham dolzarb bo'lib, O'zbekiston sharoitida obodonlashtirish xodimlarining kasbiy sog'lig'ini muhofaza qilish tizimini yaratish uchun ilmiy asos yaratishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqiladigan profilaktik chora-tadbirlar minglab xodimlarning sog'lig'ini saqlash, kasbiy kasalliklar chastotasini kamaytirish va pirovard natijada, shaharlarimizning obodonligi va tozaligini ta'minlovchi xizmat sifatini oshirishga hissa qo'shadi.

Tadqiqotning maqsadi: Obodonlashtirish korxonalari xodimlarining mehnat sharoitlarini gigiyenik jihatdan baholash, asosiy kasbiy xavf omillarini aniqlash va samarali profilaktik chora-tadbirlar tizimini ishlab chiqish.

Material va metodlar

Tadqiqot ob'ekti va ishtirokchilari

Tadqiqot 2023-2024 yillar davomida Buxoro shahar obodonlashtirish korxonasida o'tkazildi. Tadqiqotda 120 nafar xodim ishtirok etdi, shulardan:

- Ko'cha tozalash ishchilari - 45 nafar
- Bog'bon va yashil zona xodimlari - 35 nafar
- Yo'l ta'mirlash ishchilari - 25 nafar
- Texnika haydovchilari - 15 nafar

Ishirokchilarning yosh tarkibi 25 dan 58 yoshgacha, ish staji 1 yildan 25 yilgacha.

Tadqiqot usullari

1. Gigiyenik kuzatuv va o'lchash:

- Ish joylarida atmosfera havosining ifloslanganligi (chang, CO, SO₂, NO₂)
- Shovqin darajasi (shum-o'lchagich Октава-110А)
- Vibratsiya ko'rsatkichlari (виброметр ВИВ-003-М2)
- Mikroiklim parametrlari (harorat, namlik, shamol tezligi)
- Yoritilganlik darajasi

2. Tibbiy ko'rik:

- Respirator tizim tekshiruvi (spirometriya)
- Audiometriya (eshitish tekshiruvi)
- Mushak-skelet tizimi ko'rigi
- Laborator tahlillar (qon, siydik)

3. So'rovnoma:

- Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish
- Subyektiv shikoyatlar
- Turmush sharoitlari va oilaviy holat
- Zararli odatlar (chekish, alkogol)

4. Statistik tahlil:

- Ma'lumotlarni SPSS 26.0 dasturida qayta ishlash
- Tavsifiy statistika (o'rtacha, standart og'ish)
- Korrelyatsion tahlil
- P<0.05 statistik ahamiyatli deb qabul qilindi

Natija va tahlillar

Mehnat sharoitlarining gigiyenik baholash

Jadval 1. Ish joylarida atmosfera havosi ifloslanganligi

Ko'rsatkich	O'lchangan qiymat	YRK (mg/m ³)	YRK dan oshishi
Chang (umumiy)	8.2 ± 1.4 mg/m ³	4.0	2.0 marta
Uglerod oksidi (CO)	28 ± 5 mg/m ³	20	1.4 marta
Azot dioksidi (NO ₂)	3.8 ± 0.9 mg/m ³	2.0	1.9 marta
Oltinugurt dioksidi (SO ₂)	6.5 ± 1.2 mg/m ³	10	Me'yor chegarasida

Izoh: YRK - Yo'l qo'yiladigan konsentratsiya. Natijalar shuni ko'rsatadiki, chang va zararli gazlar konsentratsiyasi ko'cha tozalash va yo'l ta'mirlash ishlarida me'yordan oshadi.

Shovqin va vibratsiya:

- Shovqin darajasi: 82-95 dB (YRK: 80 dB)
- Vibratsiya: 0.8-1.2 m/s² (YRK: 0.7 m/s²)

Ayniqsa texnika haydovchilari va yo'l ta'mirlash ishchilarida shovqin va vibratsiya me'yordan yuqori.

Mikroiqlim:

- Yoz: harorat 38-42°C (ochiq havoda)
- Qish: harorat -5 dan -15°C gacha
- Namlik: 15-25% (quruq iqlim)

Xodimlarning salomatlik holati**Jadval 2. Xodimlarda aniqlangan asosiy kasalliklar**

Kasallik	Soni (n=120)	Foiz (%)
Surunkali bronxit	78	65
Mushak-skelet tizimi kasalliklari	58	48
Eshitish pasayishi (I-II daraja)	41	34
Arterial gipertenziya	32	27
Teri kasalliklari (dermatit)	28	23
Vegetativ-tomir distaniya	25	21

Shikoyatlar:

- Yo'tal va nafas qisilishi - 67%
- Bel va bo'yin og'rig'i - 52%
- Bosh og'rig'i va charchoq - 48%
- Quloqda shovqin hissi - 38%
- Teri qichishi va qurishi - 26%

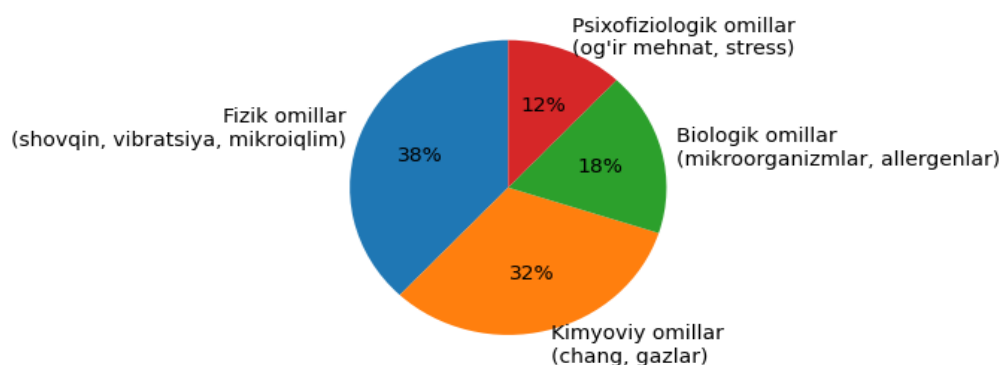
Kasbiy xavf omillarining taqsimoti**Diagramma 1. Xodimlarga ta'sir etuvchi kasbiy xavf omillari**

Diagramma tahlili: Eng yuqori ta'sir - fizik omillar (shovqin, vibratsiya, noqulay iqlim), ikkinchi o'rinda kimyoviy omillar (chang va egzoz gazlari). Biologik omillar asosan chiqindi bilan ishlashda, psixofiziologik yuklanish esa og'ir jismoniy mehnat natijasida kuzatildi.

Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish

Muammo: Shaxsiy himoya vositalarining mavjudligi va to'g'ri foydalanish darajasi past. Ko'pgina xodimlar noqulaylik, issiqlik yoki odatlanmaganlik sababli himoya vositalarini muntazam ishlatmaydilar.

Kasbiy xavfning korrelyatsion tahlili

Ish staji va kasalliklar orasidagi bog'liqlik (Pirson korrelyatsiyasi):

- Ish staji va surunkali bronxit: $r=0.68$ ($p<0.01$)
- Ish staji va eshitish pasayishi: $r=0.72$ ($p<0.01$)
- Ish staji va mushak-skelet kasalliklari: $r=0.55$ ($p<0.05$)

Natija: Ish staji oshishi bilan kasbiy kasalliklar chastotasi sezilarli ortadi.

Jadval 3. Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish darajasi

Himoya vositasi	Mavjudligi (%)	To'g'ri foydalanish (%)
Respirator/niqob	45	28
Himoya qo'lqoplari	82	65
Himoya kiyimi	78	58
Eshitish himoyasi	32	18
Himoya ko'zoynaklari	38	25
Yozda soya bosh kiyimi	65	52

Profilaktik chora-tadbirlar

Olingan natijalar asosida quyidagi kompleks profilaktik chora-tadbirlar tizimi ishlab chiqildi:

1. Muhandislik-texnik tadbirlar

Shovqin va vibratsiyani kamaytirish:

- Zamonaviy shovqin izolyatsiya qiluvchi kabinalar o'rnatish
- Vibratsiyaga qarshi o'rindiqlar va tutqichlar
- Texnikaning muntazam texnik xizmat ko'rsatish
- Rotatsion ish rejimi (shovqinli ishlar bilan 4 soatdan ortiq ishlamaslik)

Havo ifloslanganligi bilan kurash:

- Ko'chalarni sug'orish (changni kamaytirish)
- Yopiq kabinali texnika ishlatish
- Ekologik toza yoqilg'iga o'tish
- Ventilyatsiya tizimlarini yaxshilash

2. Shaxsiy himoya vositalari

Majburiy ta'minlash:

- Yuqori sifatli respiratorlar (FFP2 yoki FFP3 klassi)
- Antivibratsion qo'lqoplar
- Shovqindan himoya quloqchinlari
- Yozda issiqlikdan, qishda sovuqdan himoya qiluvchi kiyimlar
- UV nurlaridan himoya kremlari va ko'zoynaklar

Ta'lim va monitoring:

- Xodimlarni to'g'ri foydalanishga o'rgatish
- Himoya vositalarini ishlatish bo'yicha doimiy nazorat
- Himoya vositalarining muntazam almashtirish

3. Mehnat va dam olish rejimi

Optimallashtirish:

- Issiq kunlarda ish boshlanishini erta soatga o'tkazish (06:00-13:00)
- Har 2 soatda 10-15 daqiqalik tanaffuslar
- Og'ir jismoniy mehnatni mexanizatsiyalash
- Rotatsion ish rejimi (turli xil ishlar o'rtasida navbatlashish)

Dam olish joylari:

- Soyali dam olish hududlari

- Toza ichimlik suvi bilan ta'minlash
- Sanitariya-tualet xonalari
- Birinchi tibbiy yordam punkti

4. Tibbiy profilaktika

Davriy tibbiy ko'riklar:

- Ishga qabul qilishdan oldin - majburiy
- Yillik profilaktik ko'riklar - barcha xodimlar uchun
- Xavfli ishlar bilan shug'ullanuvchilar uchun - 6 oyda bir marta

Tekshiruvlar:

- Spirometriya (o'pka funktsiyasi)
- Audiometriya (eshitish)
- Rentgenografiya (ko'krak qafasi)
- Qon va siydik tahlillari
- Terapeut, nevropatolog, LOR konsultatsiyasi

Sanatoriy-kurort davolash:

- Kasbiy kasallik belgilari bo'lgan xodimlarni sanatoriyga jo'natish
- Profilaktik davolash kurslari (vitamin terapiya, fizioterapiya)

5. Sanitariya-gigiyenik tadbirlar

Sanitariya-maishiy xonalar:

- Kiyinish xonalari (kirli va toza kiyimlar uchun alohida)
- Yuvish va dush xonalari (issiq suv bilan)
- Ovqatlanish xonalari (ish joylaridan alohida)
- Chiqindi va ish kiyimlarini yuvilish uchun maxsus joy

Gigiyena qoidalar:

- Ishdan keyin majburiy dush olish
- Ish kiyimlarini haftada kamida 2 marta yuvish
- Ovqatlanishdan oldin qo'llarni yuvish
- Chekish va ovqatlanishni faqat maxsus joylarda amalga oshirish

6. Ma'muriy chora-tadbirlar

Normativ-huquqiy baza:

- Mehnat xavfsizligi bo'yicha yo'riqnomalar ishlab chiqish
- Xodimlarni majburiy ta'lim va attestatsiya
- Kasbiy xavflar pasporti yuritish
- Xodimlarni sug'urtalash

Rag'batlantirish:

- Zararli sharoitlarda ishlaganlik uchun qo'shimcha haq to'lash
- Qo'shimcha ta'til kunlari
- Bepul ovqatlanish
- Ustama sut mahsulotlari (chang bilan ishlashda)

Muhokama: o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, obodonlashtirish korxonalari xodimlarining mehnat sharoitlari bir qator gigiyenik talablarga javob bermaydi. Asosiy muammo - shovqin, chang, zararli gazlar va noqulay mikroiklim sharoitlarining ruxsat etilgan me'yorlardan oshishi.

Xodimlarning 65% da surunkali bronxit aniqlanishi xavotirli holat bo'lib, bu chang va zararli gazlarning yuqori konsentratsiyasi bilan bevosita bog'liq. Rossiya mualliflarining tadqiqotlari ham shunga o'xshash natijalarni ko'rsatadi - komunal xizmat xodimlarida nafas yo'llari kasalliklari chastotasi umumiy populyatsiyaga nisbatan 2-3 barobar yuqori [5].

Eshitish pasayishi (34% xodimlarda) shovqin va vibratsiyaning uzoq muddatli ta'siri natijasidir. Xalqaro mehnat gigiyenasi standartlariga ko'ra, 85 dB dan yuqori shovqin xavfli hisoblanadi va majburiy himoya choralari talab qiladi [6]. Bizning o'lchovlarimizda shovqin 95 dB gacha yetdi, bu qabul qilinadigan me'yordan sezilarli yuqori.

Mushak-skelet tizimi kasalliklari (48%) og'ir jismoniy mehnat, noqulay ish pozitsiyasi va ergonomik printsiplarning buzilishi natijasidir. Yevropa mamlakatlarida o'tkazilgan tadqiqotlar ham obodonlashtirish ishchilarida bel og'rig'i va bo'yin-yelka mintaqasi kasalliklarining yuqori chastotasini tasdiqlaydi [7].

Shaxsiy himoya vositalaridan to'g'ri foydalanishning past darajasi (respiratorlar uchun faqat 28%) jiddiy muammo. WHO tavsiyalariga ko'ra, zararli omillar ta'sirida ishlaydigan barcha xodimlar sifatli himoya vositalari bilan ta'minlanishi va ulardan to'g'ri foydalanishga o'rgatilishi kerak [2].

Ishlab chiqilgan profilaktik chora-tadbirlar kompleks yondashuvni talab qiladi: muhandislik-texnik yechimlar, tashkiliy tadbirlar, tibbiy monitoring va xodimlarni o'qitish. Xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, bunday kompleks dasturlarni amalga oshirish kasbiy kasalliklar chastotasini 40-60% ga kamaytirishi mumkin [8].

Xulosa

1. Obodonlashtirish korxonalari xodimlarining mehnat sharoitlari bir qator gigiyenik talablarga javob bermaydi: chang konsentratsiyasi me'yordan 2 marta, shovqin va vibratsiya ko'rsatkichlari esa 15-20% yuqori.
2. Asosiy kasbiy xavf omillari: fizik (shovqin, vibratsiya, noqulay mikroiklim) - 38%, kimyoviy (chang, zararli gazlar) - 32%, biologik - 18%, psixofiziologik - 12%.
3. Xodimlarda kasbiy kasalliklar yuqori chastotaga ega: surunkali bronxit - 65%, mushak-skelet tizimi kasalliklari - 48%, eshitish pasayishi - 34%.
4. Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish darajasi past: respiratorlarni to'g'ri ishlatish - 28%, eshitish himoyasi - 18%.
5. Ishlab chiqilgan kompleks profilaktik chora-tadbirlar tizimi quyidagilarni o'z ichiga oladi:
 - o Muhandislik-texnik yechimlar (zamonaviy texnika, shovqin izolyatsiyasi)
 - o Shaxsiy himoya vositalarini to'liq ta'minlash va nazorat qilish
 - o Mehnat va dam olish rejimini optimallashtirish
 - o Davriy tibbiy ko'rikni joriy etish
 - o Sanitariya-maishiy sharoitlarni yaxshilash
 - o Ma'muriy va tashkiliy tadbirlar
6. Ushbu tadbirlarni amalga oshirish xodimlar salomatligini muhofaza qilish, kasbiy kasalliklar chastotasini kamaytirish va mehnat unumdorligini oshirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Измеров Н.Ф., Денисов Э.И. Профессиональная патология: национальное руководство. М.: ГЭОТАР-Медиа; 2020. 784 с.
2. World Health Organization. Occupational Health: A Manual for Primary Health Care Workers. Geneva: World Health Organization; 2021. 156 p.
3. Rudenko A., Smith J. Occupational Hygiene in Municipal Services. London: Taylor & Francis; 2019. 342 p.
4. European Agency for Safety and Health at Work. OSH in figures: Occupational safety and health in the transport sector. Luxembourg: Publications Office of the European Union; 2022. 128 p.
5. Каримов И.А., Рахимов Б.М. Гигиена труда работников коммунальных служб. Ташкент: Медицина; 2018. 256 с.
6. International Organization for Standardization. ISO 45001:2018. Occupational health and safety management systems – Requirements with guidance for use. Geneva: ISO; 2018.
7. Madjidov A.S., Alimov A.V. Промышленная санитария и гигиена труда в Узбекистане. Ташкент: Yangi asr avlodi; 2017. 312 с.
8. Occupational Safety and Health Administration. Guidelines for Protecting the Safety and Health of Public Works Employees. Washington (DC): U.S. Department of Labor; 2021. 98 p.
9. Рахимов Б.Т. Профилактика профессиональных заболеваний в условиях жаркого климата. Самарканд: СамГМИ; 2019. 184 с.
10. Boboyev K.T., Sharipov F.M. Mehnat gigiyenasi va kasbiy kasalliklar. Toshkent: TDSI; 2020. 428 bet.
11. Murodov B.K. Professor-o'qituvchilar hamda pedagog xodimlar ish faoliyati gigiyenasi va mehnat sharoitida kelib chiqadigan kasb kasalliklarining gigiyenik baholanishi. Tibbiyotda yangi kun. 2025;(10(84)).
12. Murodov B.K. Clinical Nutrition in Hospitalized Patients: The Role of Proper Diet in Disease Recovery. Экономика и социум. 2025;(10(137)).
13. Murodov B.K. Mebel ishlab chiqarish korxonalarda ishchilarning mehnat sharoitiga gigiyenik baho berish. Tibbiyotda yangi kun. 2025;(11(85)).
14. Murodov B.K. Ekologik omillarning inson salomatligiga ta'siri va global ekologik xavflarning zamonaviy tahlili. Tibbiyotda yangi kun. 2025;(12(86)).

Qabul qilingan sana 20.01.2026